

DOI DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.12.2025.06>
УДК 343.985 (477)

Влада Гусєва

докторка юридичних наук, професорка,
завідувач кафедри криміналістики та судової експертології навчально-наукового інституту
№1 Харківського національного університету внутрішніх справ
м. Харків, Україна;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8614-1573>
e-mail: v.guseva989@ukr.net

Влада Гусєва

Участь спеціалістів у розслідуванні воєнних злочинів

У статті проаналізовано особливості участі спеціалістів у судовому розслідуванні воєнних злочинів, учинених збройними формуваннями держави-агресора на території України. Наголошено на значущості залучення осіб, які володіють спеціальними знаннями, до таких слідчих (розшукових) дій, як огляд місця події, допит підозрюваних, потерпілих та свідків. Метою статті визначено виявлення форм участі спеціалістів у розслідуванні зазначених злочинів, аналіз їхніх функціональних можливостей, а також аргументацію доцільності залучення у випадках, що потребують міждисциплінарного підходу. Обґрунтовано, що допомога спеціалістів у галузях криміналістики, екології, судової медицини, ІТ тощо, є важливою умовою ефективного виявлення, фіксації та оцінки доказів у складних умовах воєнного конфлікту. Акцентовано на зростаючій ролі цифрової інформації та співпраці з громадянським суспільством у процесі формування доказової бази, а також на потребі в координації слідчих із рятувальними й екологічними службами під час документування воєнних злочинів, зокрема екоциду.

Ключові слова: воєнний злочин, спеціальні знання, спеціаліст, слідча (розшукова) дія, огляд комп'ютерних даних, розвідка по відкритих даних, цифровий слід, електронний доказ.

Постановка наукової проблеми. Воєнні злочини становлять особливу категорію протиправних діянь, що відзначаються високим ступенем суспільної небезпеки, оскільки посягають на фундаментальні цінності міжнародної спільноти – мир, безпеку та гуманність. Здебільшого сутність останніх значною мірою сформована нормами міжнародного гуманітарного права, що регламентує правила ведення збройних конфліктів. На відміну від військових злочинів, які мають національну юрисдикцію та стосуються порушень внутрішнього порядку проходження військової служби, воєнні злочини розглядаються в міжнародному контексті як порушення, які можуть бути інкриміновані як окремим особам, так і державам, що несе за собою потенційну міжнародно-правову відповідальність.

Попри нормативне розмежування воєнних і військових злочинів у Кримінальному кодексі України, де перші згадані в розділі про злочини проти миру, а другі – у контексті порушень порядку військової служби, практика їх класифікації не завжди узгоджується з доктринальними положеннями та міжнародними стандартами. Не можна оминати увагою того факту, що міжнародно-правовий підхід до визначення воєнних злочинів ґрунтується, зокрема, на положеннях Римського статуту Міжнародного кримінального суду, який окреслює перелік серйозних порушень Женевських конвенцій та звичаїв ведення війни. До таких діянь належать, серед іншого, умисне вбивство цивільних, напади на гуманітарні місії, використання заборонених методів ведення бойових дій, мародерство, тортури та захоплення заручників.

Попри певну нормативну невизначеність окремих термінологічних конструкцій, не можна оминати увагою, низку праксеологічних проблем, що позначаються на ефективності розслідування воєнних злочинів. Низку із них, на нашу думку, можна вирішити шляхом залучення фахових спеціалістів, здатних забезпечити кваліфіковану технічну, на-

ФІНАНСУВАННЯ

Це дослідження не отримувало жодних спеціальних грантів від фінансуючих організацій у державному, комерційному чи некомерційному секторах.

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ

Фінансуюча сторона не брала участі в розробці дизайну дослідження, зборі та аналізі даних, прийнятті рішення про публікацію або підготовці рукопису.

УЧАСНИКИ

Автор брав участь виключно в інтелектуальній дискусії, що лежить в основі цієї статті, дослідженні прецедентного права, написанні та редагуванні, і несе відповідальність за зміст та інтерпретацію.

ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Автор заявляє, що у нього немає конфлікту інтересів.

Vlada Husieva

PARTICIPATION OF SPECIALISTS IN THE INVESTIGATION OF WAR CRIMES

The article analyzes the peculiarities of the participation of specialists in the pre-trial investigation of war crimes committed by the armed formations of the aggressor state on the territory of Ukraine. The significance of the involvement of persons with special knowledge in such investigative (search) actions as inspection of the scene, questioning of suspects, victims and witnesses was emphasized. The purpose of the article is to identify the forms of participation of specialists in the investigation of the specified crimes, the analysis of their functional capabilities, as well as the argumentation of the expediency of involvement in cases that require an interdisciplinary approach. It is substantiated that the help of specialists in the fields of criminology, ecology, forensic medicine, IT, etc., is an important condition for the effective detection, recording and evaluation of evidence in the complex conditions of a military conflict. Emphasis is placed on the growing role of digital information and cooperation with civil society in the process of forming the evidence base, as well as on the need for coordination of investigators with rescue and environmental services when documenting war crimes, in particular ecocide.

Keywords: war crime, special knowledge, specialist, investigative (search) action, computer data review, open data intelligence, digital trail, electronic evidence.

Vlada Husieva

BETEILIGUNG VON SPEZIALISTEN AN DER ERMITTLUNG VON KRIEGSVERBRECHEN

Zusammenfassung. Der Artikel analysiert die Besonderheiten der Beteiligung von Spezialisten am Vorverfahren bei Kriegsverbrechen, die von bewaffneten Formationen des Aggressorstaates auf dem Territorium der Ukraine begangen wurden. Hervorgehoben wird die Bedeutung der Hinzuziehung von Personen, die über Spezialwissen verfügen, zu solchen Ermittlungshandlungen (Fahndungshandlungen) wie der Tatortbesichtigung, der Vernehmung von Verdächtigen, Geschädigten und Zeugen. Als

укову й експертну підтримку на різних етапах досудового розслідування. Саме їхня участь дозволяє не лише забезпечити належний рівень фіксації матеріальних, цифрових та ідеальних слідів злочину у складних умовах збройного конфлікту, але й гарантувати об'єктивність та достовірність зібраної доказової інформації.

Спеціалісти, зокрема у галузях криміналістики, судові медики, фахівці з інформаційних технологій, інженери та представники інших суміжних галузей знань, забезпечують реалізацію методів дистанційного моніторингу, застосування цифрових технологій, проведення точних замірів, аналізу матеріальних слідів тощо. Їхні висновки мають вирішальне значення при формуванні доказів, особливо у випадках вчинення злочинів проти цивільного населення, об'єктів інфраструктури чи довкілля, де без глибоких спеціальних знань встановлення обставин справи є практично неможливим.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблематика використання спеціальних знань у кримінальному провадженні ґрунтовно розкрита та знаходить своє висвітлення у роботах В. В. Арешонкова, Г. С. Бідняк, М. С. Бокаріус, В. І. Галаган, В. Г. Гончаренко, І. В. Гора, В. А. Журавля, А. В. Ішенка, Н. І. Клименко, В. В. Коваленка, О. Н. Колесниченка, В. О. Коновалової, І. А. Петрової, І. В. Пирога, М. В. Салтєвсько-го, М. Я. Сегая, Е. Б. Сімакової-Єфремян, Г. О. Спіціної, Р. Л. Степанюка, А. М. Тимчишина, А. Я. Хитри, В. В. Циркаля, Ю. М. Чорноус, С. С. Чернявського, В. М. Шевчука, В. Ю. Шепітька, М. Г. Щербаковського та багатьох інших. Ці вчені заклали та суттєво розвинули вчення про використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві.

Останнім часом різноманітним аспектам участі спеціалістів у кримінальних провадженнях приділяють увагу І. М. Вигівський, І. В. Гора та В. А. Колесник, А. В. Коваленко, О. А. Кравченко, О. Д. Кувшинов, Є. Д. Лук'янчиков, Ю. О. Піляков, Д. Б. Сергєєва, В. В. Юсупов, В. О. Яремчук та інші, спрямовують наукові дослідження на розроблення та вдосконалення тактичних аспектів проведення окремих слідчих (розшукових) дій. У межах цих напрацювань значна увага приділяється визначенню специфіки залучення спеціалістів до участі у таких діях, аналізу їх процесуального статусу, а також з'ясуванню організаційних і тактичних засад їхньої участі у кримінальному провадженні¹.

Попри це, низка дискусійних аспектів, що стосуються участі спеціалістів під час розслідування воєнних злочинів, залишається недостатньо розробленою у науковій літературі. Зокрема, потребують глибшого аналізу питання чіткого визначення ролі спеціалістів у межах різних слідчих (розшукових) дій, меж їх процесуальної автономії, а також критерії ефективної взаємодії між слідчим і спеціалістом у специфічних умовах збройного конфлікту. Особливої уваги заслуговують і виклики, пов'язані із залученням спеціалістів у галузі цифрової та воєнної криміналістики, медичного, технічного й інших профілів, участь яких є критично важливою для належного документування наслідків злочинів, пов'язаних із війною.

Мета статті – визначити форми участі спеціалістів у кримінальних провадженнях щодо розслідування воєнних злочинів.

Викладення основного матеріалу дослідження. У розслідуванні воєнних злочинів спеціалісти, будучи носіями спеціальних знань, що необхідні для належної фіксації, аналізу й оцінки складних і часто нестандартних обставин, відіграють важливу роль у документуванні фак-

¹ Вигівський І. М. Особливості використання спеціальних знань при розслідуванні кримінальних правопорушень, скоєних у контексті збройного конфлікту. *Українська поліцейська: теорія, законодавство, практика*. 2025. № 1. С. 106-111; Гора І. В., Колесник В. А. Питання криміналістичного забезпечення досудового розслідування екоциду. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. № 13. <https://doi.org/10.5281/zenodo.16622355>; Пілюков Ю. О. Форми використання спеціальних знань під час розслідування воєнних злочинів. Актуальні проблеми правознавства. 2025. № 2. С. 112-117; Сахошко М., Юсупов В. Залучення спеціаліста адвокатом під час розслідування незаконного виготовлення, зберігання, збуту пального або його транспортування з метою збуту. *Наука і правоохорона*. 2025. Вип. 1-2 (67-68). С. 124-131. DOI: 10.33270/0525676812.16; Сергєєва Д. Б. Використання спеціальних знань у розслідуванні воєнних злочинів і злочинів проти людяності: процесуальні аспекти, експертна взаємодія та цифрова криміналістика. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. Вип. 6, ч. 3. С. 234-247. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.3.36>.

тів протиправної діяльності. Відповідно до ч. 1 ст. 71 КПК України, спеціаліст – це особа, яка має спеціальні знання та навички і залучається для надання консультацій, пояснень, довідок або висновків із питань, що потребують особливої фахової обізнаності в ході досудового розслідування чи судового розгляду².

У кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів, де часто йдеться про знищення цивільної інфраструктури, об'єктів критичного значення, природного середовища та масові порушення прав людини, спеціаліст допомагає слідчому виявити та закріпити докази, надати пояснення з технічних, біологічних, хімічних, військових чи інших аспектів. Його функції реалізуються через декілька форм діяльності:

1. Практична діяльність – участь у підготовці, організації та безпосередньому проведенні слідчих (розшукових) дій, пошук, виявлення, фіксація та вилучення слідів (зокрема слідів вибухів, ураження екосистем), відбір проб ґрунту, води, біологічних матеріалів тощо.

2. Методична діяльність – застосування науково обґрунтованих прийомів і методик під час документування подій, у тому числі із використанням дронів, супутникових знімків, картографічних сервісів.

3. Технічна діяльність – підбір та використання сучасних технічних засобів (тепловізійні камери, спектрометри, пристрої GPS-локалізації, засоби цифрової фіксації), що забезпечують точне збирання доказової інформації.

4. Консультативна діяльність – надання усних і письмових роз'яснень із питань, які виникають під час планування та проведення слідчих дій, або які будуть вирішуватись через експертизу³.

Проведений аналіз слідчої та судової практики засвідчує, що залучення спеціаліста в кримінальному провадженні щодо воєнних злочинів є правом, а не обов'язком слідчого. Рішення про необхідність такої участі ухвалюється з урахуванням характеру конкретної слідчої (розшукової) дії, її складності, обсягу й очікуваних результатів. При цьому важливе значення мають уявлення слідчого про доцільність застосування спеціальних знань під час виявлення, фіксації або аналізу доказової інформації.

Під час досудового розслідування воєнних злочинів, учинених збройними формуваннями країни-агресора на території України, окреме значення належить проведенню таких слідчих (розшукових) дій, як огляд місця події та допит учасників кримінального провадження. Саме ці процесуальні дії є визначальними серед засобів доказування та потребують високого рівня організації, міжвідомчої координації, а також залучення обізнаних осіб з відповідними знаннями та досвідом.

Проведення огляду місця події у справах про воєнні злочини вимагає не лише суворого дотримання вимог КПК України, а й врахування безпекової ситуації, технічної оснащеності та оперативності дій. Доцільним є попереднє залучення спеціалістів для оцінювання можливості доступу до конкретного об'єкта чи місцевості, застосування безпілотних літальних апаратів, дистанційних фото- та відеофіксуючих систем, а також здійснення точного просторового позиціонування виявлених об'єктів і фіксації координат. Це дозволяє не лише документувати обстановку, але й у подальшому співвіднести її з перебуванням конкретних ворожих підрозділів, визначити зони їх відповідальності та участі у вчиненні воєнних злочинів.

Допит осіб, підозрюваних у вчиненні воєнних злочинів, варто проводити невідкладно після їхнього затримання. Водночас необхідно враховувати психологічні чинники: можливий вплив бойового стресу, ідеологічної обробки, стан дезорієнтації або страху. Тактика допиту має включати демонстрацію зібраних доказів, пояснення правових наслідків співпраці зі слідством, можливість укладення угоди про визнання винуватості, а також використання повторного допиту для уточ-

Ziel des Artikels wurde die Identifizierung der Formen der Beteiligung von Spezialisten an der Ermittlung der genannten Verbrechen, die Analyse ihrer funktionalen Möglichkeiten sowie die Argumentation der Zweckmäßigkeit ihrer Hinzuziehung in Fällen, die einen interdisziplinären Ansatz erfordern, definiert. Es wird begründet, dass die Unterstützung durch Spezialisten in den Bereichen Kriminalistik, Ökologie, Rechtsmedizin, IT usw. eine wichtige Bedingung für die effektive Entdeckung, Fixierung und Bewertung von Beweisen unter den komplexen Bedingungen eines bewaffneten Konflikts darstellt. Akzentuiert wird die wachsende Rolle digitaler Informationen und der Zusammenarbeit mit der Zivilgesellschaft im Prozess der Beweismittelbildung sowie der Bedarf an einer Koordination der Ermittler mit Rettungs- und Umweltschutzdiensten während der Dokumentation von Kriegsverbrechen, insbesondere des Ökozids.

Schlüsselwörter: Kriegsverbrechen, Spezialwissen, Spezialist, Ermittlungshandlung, Untersuchung von Computerdaten, Open Source Intelligence (OSINT), digitaler Fußabdruck, digitaler Beweis.

Vlada Husieva

PARTICIPATION DE SPÉCIALISTES AUX ENQUÊTES SUR LES CRIMES DE GUERRE

L'article analyse les particularités de la participation d'experts à l'enquête préliminaire sur les crimes de guerre commis par les forces armées de l'État agresseur sur le territoire de l'Ukraine. L'importance de la participation de personnes possédant des connaissances spécialisées à des actions d'enquête (de recherche) telles que l'inspection du lieu des faits, l'interrogatoire des suspects, des victimes et des témoins est fait remarquer. L'objectif de l'article est d'identifier les formes de participation des spécialistes à l'enquête sur les crimes mentionnés, d'analyser leurs capacités fonctionnelles et d'argumenter la pertinence de leur implication dans les cas nécessitant une approche interdisciplinaire. Il est justifié que l'aide de spécialistes dans les domaines de la criminalistique, de l'écologie, de la médecine légale, des technologies de l'information, etc. soit une condition importante pour la détection, la fixation et l'évaluation efficaces des preuves dans les conditions difficiles d'un

² Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 11.11.2025).

³ Використання спеціальних знань під час розслідування колабораційної діяльності: практич. посіб. / М. В. Нечеснюк, А. А. Вознюк, Є. О. Письменський, В. О. Гусева, І. В. Пиріг. Київ: НАВС, 2024. С. 43-46.

conflit armé. L'accent est mis sur le rôle croissant de l'information numérique et de la coopération avec la société civile dans le processus de constitution d'un dossier de preuves, ainsi que sur la nécessité de coordonner les enquêteurs avec les services de secours et les services environnementaux lors de la documentation des crimes de guerre, en particulier des écécides.

Mots-clés : crime de guerre, connaissances spéciales, spécialiste, action d'enquête (recherche), examen des données informatiques, renseignement sur les données ouvertes, trace numérique, preuve électronique.

Vlada Husieva

UDZIAŁ SPECJALISTÓW W ŚLEDZTWACH DOTYCZĄCYCH ZBRODNI WOJENNYCH

Artykuł analizuje specyfikę udziału specjalistów w postępowaniu przygotowawczym w sprawie zbrodni wojennych popełnionych przez siły zbrojne państwa-agresora na terytorium Ukrainy. Autor podkreśla znaczenie zaangażowania osób posiadających specjalistyczną wiedzę w takie czynności śledcze (detektywistyczne), jak oględziny miejsca zdarzenia, przesłuchania podejrzanych, ofiar i świadków. Celem artykułu jest identyfikacja form udziału specjalistów w śledztwach dotyczących tych przestępstw, analiza ich możliwości funkcjonalnych, a także przedstawienie argumentów przemawiających za celowością ich zaangażowania w sprawy wymagające podejścia interdyscyplinarnego. Uzasadniono, że pomoc specjalistów z zakresu kryminalistyki, ekologii, medycyny sądowej, informatyki itp. jest istotnym warunkiem skutecznej identyfikacji, rejestracji i oceny dowodów w trudnych warunkach konfliktu zbrojnego. Autor podkreśla rosnącą rolę informacji cyfrowej i współpracy ze społeczeństwem obywatelskim w procesie tworzenia bazy dowodowej, a także potrzebę koordynacji działań śledczych ze służbami ratowniczymi i środowiskowymi przy dokumentowaniu zbrodni wojennych, w tym ekocydu.

Słowa kluczowe: zbrodnia wojenna, wiedza specjalistyczna, specjalista, działania śledcze (detektywistyczne), przegląd danych komputerowych, wywiad otwartych danych, ślad cyfrowy, dowody elektroniczne.

нення позицій. Вважаємо, що в таких слідчих ситуаціях відеофіксація є обов'язковим елементом, що дає змогу додатково проаналізувати поведінку допитуваного і зафіксувати вербальні та невербальні реакції.

Особливо важливою є взаємодія з потерпілими та свідками воєнних злочинів, оскільки їхні показання нерідко стають єдиним джерелом прямих доказів. Слідчому необхідно встановити довірливу комунікацію, враховуючи емоційний та психологічний стан допитуваного, який міг стати жертвою або очевидцем надзвичайно травматичних подій. Додатковим викликом є забезпечення безпеки таких осіб – зокрема, якщо вони перебувають на тимчасово окупованих територіях або нещодавно їх залишили.

Для гарантування захисту потерпілих і свідків, у таких випадках доцільно використовувати технічні засоби захищеного зв'язку, допити в режимі відеоконференції, а також правові механізми, передбачені КПК України для дистанційної участі в процесуальних діях. Анонімність або приховування персональних даних також можуть бути необхідними в умовах постійної загрози для життя та здоров'я допитуваних.

У цьому контексті роль спеціаліста є надзвичайно важливою, оскільки саме він здатен надати кваліфіковану допомогу в ситуаціях, які потребують поглибленого аналізу спеціалізованих знань і навичок. Залучення спеціаліста підвищує об'єктивність оцінки подій, дозволяє краще зрозуміти технічні, медичні, біологічні, психологічні й інші аспекти злочину, що розслідується.

Спеціалісти мають можливість попередньо аналізувати виявлені об'єкти або явища, формулювати припущення щодо їх походження, механізму утворення та значення для розслідування, що особливо актуально у випадках складних багатofакторних злочинів, до яких належать воєнні злочини. Їхні рекомендації можуть бути використані як підґрунтя для подальшого призначення експертиз, формування слідчих версій, а також для забезпечення належного рівня організації слідчих (розшукових) дій у складних умовах.

Залучення спеціаліста до допиту підозрюваних або свідків також є вкрай корисним. Зокрема, психологи можуть допомогти адаптувати тактику допиту до психоемоційного стану особи, ідентифікувати ознаки маніпуляцій, симуляції або навмисного викривлення інформації. При цьому спеціаліст може брати участь не лише у підготовці до допиту, а й у його безпосередньому проведенні, допомагаючи з формулюванням запитань або інтерпретацією поведінкових реакцій.

У випадках участі потерпілих, які постраждали від сексуального насильства, катувань або інших порушень прав людини, допомога спеціалістів – судових медиків, психіатрів або психологів – є визначальною для належної фіксації фактів, дотримання етичних стандартів та уникнення вторинної травматизації. Вони можуть також надати висновки щодо стану здоров'я особи, що допоможе у виборі подальших тактичних рішень слідчим.

Крім того, спеціалісти сприяють забезпеченню відповідності зібраних доказів міжнародним стандартам. Це особливо важливо у справах про воєнні злочини, які в перспективі можуть стати предметом розгляду міжнародних судових інституцій. Саме залучення спеціалістів із відповідним досвідом і технічним забезпеченням гарантує допустимість, надійність і репрезентативність доказової бази.

Таким чином, участь спеціаліста в розслідуванні воєнних злочинів не лише забезпечує ефективність окремих процесуальних дій, а й підвищує якість всього досудового розслідування. Вона дозволяє уникнути помилок, зміцнити доказову базу, захистити права учасників провадження й забезпечити справедливість навіть у надскладних умовах воєнного конфлікту.

Спеціаліст може залучатися з метою використання технічних засобів, фіксації слідів злочину, підготовки запитань експерту, пояснення питань, що стосуються його галузі знань. Проте його діяльність обмежується повноваженнями того учасника провадження, який його залучив, і реалізується виключно в межах делегованих повноважень.

Під час виконання своїх функцій спеціаліст може попередньо оцінювати виявлені сліди, документи, речові докази та інші об'єкти, надавати консультації та попередні висновки, що хоч і не набувають статусу до-

казу, можуть слугувати орієнтиром у формуванні версій або постановці експертних завдань. Його участь сприяє уточненню обставин злочинної події, зокрема щодо виду зброї, що застосовувалась, способу ураження об'єктів, масштабів екологічних чи техногенних наслідків тощо.

Окрім практичної допомоги під час слідчих (розшукових) дій, спеціаліст виконує і консультаційні функції. Це може бути аналіз документів, інтерпретація показань, допомога в реконструкції подій, підготовка до слідчих (розшукових) дій або аналітична оцінка отриманої інформації, що потребує відповідної компетенції.

На сьогодні дедалі більшого поширення набувають випадки виявлення та документування воєнних злочинів не лише правоохоронними органами, а й представниками громадянського суспільства. Йдеться про активну участь громадських організацій, волонтерських ініціатив, журналістських колективів, а також окремих громадян, які фіксують відповідні події, зберігають документи, електронні докази чи інші матеріали, що можуть мати доказове значення для кримінального провадження. Крім того, певна інформація та речові докази можуть залишатися в розпорядженні представників державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств і установ, які були вимушено евакуйовані з тимчасово окупованих територій.

Ідентифікація таких осіб або організацій потребує системного підходу, зокрема, здійснення запитів до органів влади та місцевого самоврядування з метою отримання реєстрів, внутрішніх повідомлень або документів, які можуть підтверджувати факт співпраці певних осіб із ворогом чи вчинення дій на шкоду національній безпеці. Після отримання таких матеріалів доцільним є проведення слідчого огляду відповідних носіїв інформації, як традиційних, так і цифрових, за участю фахівців, які володіють спеціальними знаннями.

У цьому контексті особливого значення набуває правильне використання публічних цифрових джерел, зокрема відкритих платформ та інтернет-ресурсів. З метою забезпечення достовірності та юридичної придатності зібраних матеріалів слідчі можуть орієнтуватися на Протокол Берклі – універсальний стандарт для фіксації, збереження й аналізу цифрових доказів, визнаний Офісом Генерального прокурора України як відповідний до міжнародних практик.

Для ефективної реалізації зазначених завдань доцільним є залучення спеціалістів у галузях інформаційних технологій, комп'ютерної інженерії, цифрової криміналістики. Вони можуть надати професійну допомогу під час огляду електронних пристроїв, фіксації метаданих, аналізу цифрових слідів, а також верифікації джерел інформації. Значущість таких дій зростає з огляду на правовий статус цифрової копії документа, отриманої в мережі Інтернет, що на підставі чинного законодавства України прирівнюється до оригіналу й може бути використана як доказ у кримінальному провадженні.

Отже, взаємодія з громадянським суспільством, використання відкритих джерел та залучення спеціалістів з цифрової безпеки створюють умови для розширення доказової бази у справах про злочини проти держави, забезпечуючи ефективність кримінального переслідування навіть у складних умовах збройного конфлікту.

Не можна оминати увагою ще і важливість участі спеціалістів у розслідуванні екоциду, який також визначається як воєнний злочин. Екоцид у воєнний період вирізняється масштабністю, складністю встановлення причинно-наслідкових зв'язків, необхідністю дослідження тривалого впливу на довкілля та збирання комплексних даних з численних джерел. У цьому контексті саме міждисциплінарний підхід із залученням спеціалістів різних галузей знань дозволяє не лише адекватно оцінити шкоду довкіллю, а й встановити її зв'язок зі збройною агресією.

Проведення огляду місця події є однією з важливих слідчих (розшукових) дій у справах про екоцид. Проте специфіка таких злочинів – зокрема масштаб забруднення, важкодоступність уражених територій, тривалість шкідливого впливу – потребує участі фахівців з екології, геології, біології, вибухотехніки, а також технічних операторів, які володіють сучасними засобами аерофотозйомки, дистанційного зондування та геоінформаційного аналізу. Участь таких спеціалістів дозволяє фіксувати обстановку на місці події максимально точно, з урахуванням змін, що швидко настають через погодні, техногенні чи інші чинники⁴.

Особливо важливим є те, що у справах про екоцид технічна фіксація доказів не обмежується традиційними методами фотографування та опису. Сучасні техніко-криміналістичні засоби, включаючи квадрокоптери, спектральні сканери, автоматизовані системи виявлення забруднення, дозволяють зафіксувати навіть ті зміни, що є невидимими неозброєним оком, а також створити точні карти ураженої території, обчислити обсяг і щільність забруднення, ідентифікувати його джерела. Це надзвичайно актуально для подальшого призначення екологічних експертиз.

До завдань спеціалістів також належить відбір зразків ґрунту, води, повітря, рослинності, біологічного матеріалу. У разі фіксації наслідків ракетного удару чи обстрілу, залучаються вибухотехніки та спеціалісти-хіміки, які визначають тип снаряду чи речовини, що стала джерелом забруднення. Екологи, у свою чергу, аналізують ступінь ураження екосистем і прогнозують тривалість відновлення. Усі ці дані мають відображатися в протоколах слідчих (розшукових) дій із додаванням відповідних додатків: актів, фото- та відеозйомки, картографічних матеріалів, попередніх розрахунків збитків тощо.

Ключовим викликом у розслідуванні екоциду під час воєнних дій є координація слідчих (розшукових) дій з рятувальними та аварійними заходами. Тому спеціалісти мають не лише виконувати технічні функції, а й взаємодіяти з іншими суб'єктами процесу – представниками Державної служби з надзви-

⁴ Гора І. В., Колесник В. А. Питання криміналістичного забезпечення досудового розслідування екоциду. *Український політико-правовий дискурс*. 2025. № 13. <https://doi.org/10.5281/zenodo.16622355>.

чайних ситуацій, екологічною службою, військовими, адміністраціями. Це вимагає чітко скоординованих дій, оперативного обміну даними та врахування тактичних особливостей, зокрема ризиків повторного обстрілу місця події.

Розслідування екоциду як воєнного злочину неможливо здійснити без залучення висококваліфікованих спеціалістів. Їхня участь забезпечує повноту й об'єктивність встановлення обставин правопорушення, надає достовірні відомості для експертного аналізу, дозволяє ефективно документувати екологічні злочини, збирати докази вини особи, причетної до злочинної діяльності проти довкілля під час збройної агресії.

Висновки. Розслідування воєнних злочинів у контексті триваючого збройного конфлікту в Україні постає як надзвичайно складне завдання, яке потребує не лише належної правової кваліфікації та дотримання кримінального процесуального законодавства, а й широкого застосування спеціальних знань. Як засвідчив проведений аналіз, участь спеціаліста в досудовому розслідуванні таких злочинів значною мірою сприяє ефективності виявлення, фіксації, аналізу та оцінки доказів, зокрема у випадках, коли йдеться про складні обставини вчинення злочину, значні масштаби наслідків, їхню багатofакторність і тривалість.

Установлено, що спеціалісти є ключовими учасниками кримінального провадження в частині технічного, наукового й аналітичного супроводу слідчих (розшукових) дій. Їхня участь дозволяє оперативно реагувати на динамічну ситуацію під час документування воєнних злочинів, забезпечувати якість фіксації слідів, включаючи цифрові, біологічні, екологічні й інші об'єкти. Участь спеціаліста є особливо важливою при проведенні огляду місця події, допитах, а також при аналізі відкритих джерел та цифрових доказів.

Значна увага має приділятися розслідуванню екоциду, який у сучасних умовах слід розглядати як форму воєнного злочину. Специфіка таких правопорушень вимагає міждисциплінарного підходу, залучення фахівців з різних галузей, екології, вибухотехніки, цифрової криміналістики, судової медицини тощо, а також використання сучасних технічних засобів. Це дає змогу не лише зафіксувати масштаб шкоди довкіл्लю, а й обґрунтовано пов'язати її з конкретними діями ворога.

Окремо акцентовано на потребі взаємодії з громадськими організаціями, волонтерами, журналістами та іншими носіями криміналістично значущої інформації, які в умовах збройного конфлікту нерідко першими фіксують факти злочинної діяльності. У цьому контексті зростає значення фахівців у сфері цифрової безпеки та ІТ, що дозволяє інтегрувати отримані матеріали у процес доказування з дотриманням міжнародних стандартів.

Таким чином, участь спеціалістів у розслідуванні воєнних злочинів виступає не лише доцільною, а й об'єктивно необхідною умовою забезпечення повноти, ефективності та легітимності досудового розслідування. Їхня залученість мінімізує процесуальні помилки та підвищує ймовірність притягнення винних до відповідальності, як на національному, так і на міжнародному рівнях.

References

- Hora, I. V., Kolesnyk, V. A. (2025). Pytannia kryminalistychnoho zabezpechennia dosudovoho rozsliduvannia ekotsydu. *Ukrainskyi polityko-pravovyi dyskurs*, (13). <https://doi.org/10.5281/zenodo.16622355> [in Ukrainian].
- Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 № 4651-VI. (2012). *Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy»*. Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
- Piliukov, Yu. O. (2025). Formy vykorystannia spetsialnykh znan pid chas rozsliduvannia voiennykh zlochyniv. *Aktualni problemy pravoznavstva*, (2), 112–117 [in Ukrainian].
- Sakhoshko, M., & Yusupov, V. (2025). Zaluchennia spetsialista advokatom pid chas rozsliduvannia nezakonnoho vyhotovlennia, zberihannia, zbutu palnoho abo yoho transportuvannia z metoiu zbutu. *Nauka i pravookhorona*, (1–2) [67–68], 124–131. <https://doi.org/10.33270/0525676812.16> [in Ukrainian].
- Serhieieva, D. B. (2025). Vykorystannia spetsialnykh znan u rozsliduvanni voiennykh zlochyniv i zlochyniv proty liudianosti: protsesualni aspekty, ekspertna vzaiemodiia ta tsyfrova kryminalistyka. *Analitychno-porionialne pravoznavstvo*, (6), Ch. 3, 234–247. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.3.36> [in Ukrainian].
- Vyhivskiy, I. M. (2025). Osoblyvosti vykorystannia spetsialnykh znan pry rozsliduvanni kryminalnykh pravoporushen, skoienykh u konteksti zbroinoho konfliktu. *Ukrainska politseistyka: teoriia, zakonodavstvo, praktyka*, (1), 106–111 [in Ukrainian].
- Vykorystannia spetsialnykh znan pid chas rozsliduvannia kolaboratsiinoi diialnosti: prakt. posib. / M. V. Nechesniuk, A. A. Vozniuk, Ye. O. Pysmenskyi, V.O. Husieva, I. V. Pyrih. Kyiv: NAVS, 2024. 130 s [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії: 11.09.2025 / Рецензовано 22.10.2025 / Прийнято до друку 25.11.2025 / Доступно онлайн 30.01.2026

Приклад цитування:

Гусева, В. (2025). Участь спеціалістів у розслідуванні воєнних злочинів. *Архів кримінології та судових наук*. 2 (12). 71-76. DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.12.2025.06>